

Ούτε δημόσια εκπαίδευση, ούτε δωρεάν

Γιώργος Τζιρίτας
Καθηγητής Επιστήμης Υπολογιστών
Πανεπιστήμιο Κρήτης

Από την αρχή σχεδόν του χρόνου έχει γίνει αντικείμενο έντονων συζητήσεων το ζήτημα των «μη-κρατικών, μη-κερδοσκοπικών Πανεπιστημίων». Ο διπλός αρνητικός προσδιορισμός συνιστά ένα όρο ταυτόχρονα αδόκιμο και παραπλανητικό. Μη-κρατικό Πανεπιστήμιο θα μπορούσε να υπάρξει, εάν υπήρχε κρατικό Πανεπιστήμιο. Στη χώρα μας τα Πανεπιστήμια δεν είναι κρατικοί οργανισμοί, αλλά δημόσια ιδρύματα σε πλήρη αυτοδιοίκηση υπό την εποπτεία του Κράτους. Αν το «μη-κρατικό» αντιδιαστέλλεται στην υπάρχουσα κατάσταση, μόνο ως «ιδιωτικό» θα μπορούσε να εννοείται. Ταυτόχρονα βέβαια ο όρος «μη-κρατικό» προδίδει ενδοτικότητα, αν όχι προσχώρηση, στην κυρίαρχη φιλελεύθερη ιδεολογία, και στη συνακόλουθη πολιτική του οικονομικού φιλελευθερισμού που αποσκοπεί στην «απελευθέρωση της αγοράς της εκπαίδευσης» τόσο σε εθνικό, όσο και σε παγκόσμιο επίπεδο. Ο όρος «μη-κερδοσκοπικό» σε συνδυασμό με «μη-κρατικό» σημαίνει απλά ότι ένα τέτοιο Πανεπιστήμιο θα λειτουργούσε με βάση την αρχή της ανταποδοτικότητας, δηλαδή με την καταβολή διδάκτρων. Οι υποστηρικτές των Πανεπιστημίων αυτού του τύπου, αισθανόμενοι πιθανότατα αιδώ, βρήκαν μία περίφραση για να κρύψουν την πραγματικότητα της κάλυψης των λειτουργικών τουλάχιστον δαπανών από τους «πελάτες-φοιτητές». Σε απλή ελληνική γλώσσα επομένως, η ορθή ορολογία θα ήταν «ιδιωτικά Πανεπιστήμια». Αν οι υποστηρικτές τους ήθελαν οπωσδήποτε μία ονομασία με διπλή άρνηση, θα μπορούσαν να υιοθετήσουν αυτή του τίτλου του άρθρου: ούτε δημόσια, ούτε δωρεάν.

Δεν είναι τυχαίο γεγονός το άνοιγμα της συζήτησης για τα «ιδιωτικά Πανεπιστήμια» στη χώρα μας. Θα πρέπει κανείς να γνωρίζει τις διεθνείς τάσεις για να μπορεί να αξιολογήσει ορθά τα συμβαίνοντα στην Ελλάδα. Στο πλαίσιο της Παγκόσμιας Οργάνωσης Εμπορίου και των διαπραγματεύσεων για τη Γενική Συμφωνία Ανταλλαγών Υπηρεσιών (GATS) έχει τεθεί στο τραπέζι των συζητήσεων η «απελευθέρωση της αγοράς των υπηρεσιών εκπαίδευσης». Δε μετέχουν σε αυτές τις διαπραγματεύσεις οι Υπουργοί Παιδείας των χωρών, αλλά οι Υπουργοί Εμπορίου. Σε αυτό το πλαίσιο η εκπαίδευση δε θεωρείται ως ένα από τα βασικά Δικαιώματα του Ανθρώπου, αλλά ως μία υπηρεσία που παρέχεται σε μαθητές και φοιτητές, ως μελλοντικούς απασχολήσιμους. Η κοινωνία της γνώσης συρρικνώνεται στην αγορά της γνώσης. Η Ένωση των Ευρωπαϊκών Πανεπιστημίων (European University Association), η Ένωση των Καναδικών Πανεπιστημίων (Association of Universities and Colleges of Canada), το Αμερικάνικο Συμβούλιο Εκπαίδευσης (American Council on Education) και το Αμερικάνικο Συμβούλιο για την Πιστοποίηση της Ανώτατης Εκπαίδευσης (Council for Higher Education Accreditation) σε κοινή δήλωσή τους ζητούν να μη συμπεριληφθεί η Ανώτατη Εκπαίδευση σε οποιαδήποτε συμφωνία ανταλλαγών. Την ίδια θέση έχει προβάλλει και η Ομοσπονδία των Φοιτητικών Ενώσεων της Ευρώπης. Σημειώνουμε ότι οι Η.Π.Α. απαιτούν από τη χώρα μας την άρση του περιορισμού απονομής πτυχίων μόνο από ελληνικά ιδρύματα (Remove restrictions that the granting of degrees is limited to Greek institutions only).

Εδώ και αρκετά χρόνια στη χώρα μας λειτουργούν τα Κέντρα Ελευθέρων Σπουδών, ως εμπορικά παραρτήματα ξένων, κατά κύριο λόγο αγγλικών, Πανεπιστημίων. Σημειώστε τη χρήση του όρου «ελεύθερο» ως μια άλλη εκδοχή του όρου «μη-κρατικό». Τα Κέντρα αυτά περιορίζονται σε ορισμένα επιστημονικά αντικείμενα που έχουν μεγάλη ζήτηση: οικονομικά και διοίκηση επιχειρήσεων, χρηματοοικονομικά, εφαρμοσμένες τέχνες και πληροφορική. Η αναγνώριση επαγγελματικών δικαιωμάτων των αποφοίτων τους εγκυμονεί κινδύνους ακαδημαϊκής αναγνώρισης των σπουδών, κατά παρέκκλιση της επιταγής του Συντάγματος που ορίζει ότι η «η Ανώτατη Εκπαίδευση παρέχεται αποκλειστικά από ιδρύματα που αποτελούν νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου».

Κατά εκπληκτικό τρόπο οι αιτήσεις που προέρχονται από την Τοπική Αυτοδιοίκηση και άλλους φορείς για ίδρυση Πανεπιστημίων θα οδηγήσει εκ των πραγμάτων στην αναγνώριση της ιδιωτικής Ανώτατης Εκπαίδευσης στη χώρα μας. Ας αναρωτηθούμε ποιά θα μπορούσε να είναι τα ουσιαστικά ακαδημαϊκά επιχειρήματα για μη αναγνώριση ενός παραρτήματος ενός καλού αγγλικού Πανεπιστημίου, έναντι της αναγνώρισης ενός Πανεπιστημίου για παράδειγμα του Δήμου Ηρακλείου. Φοβάμαι ότι δεν υπάρχει κανένα και θα μένουν μόνο οι θεσμικές προϋποθέσεις που θα συνιστούν διάκριση. Αν όμως δούμε τα πράγματα στο πλαίσιο των «εμπορικών ανταλλαγών» που αναφέρθηκαν σε προηγούμενη παράγραφο, θα μπορούσαν ίσως να ευρεθούν τρόποι άρσης των νομικών εμποδίων.

Τα «μη-κρατικά, μη-κερδοσκοπικά Πανεπιστήμια» της Τοπικής Αυτοδιοίκησης, ή άλλων φορέων, θα αποτελέσουν εκ των πραγμάτων το όχημα για την αναγνώριση της ιδιωτικής Ανώτατης Εκπαίδευσης στην Ελλάδα. Αλλά ας παραβλέψουμε αυτή την ένσταση, για να εξετάσουμε την ουσία των αιτημάτων, περιοριζόμενοι στο Δήμο Ηρακλείου που εμφανίζεται να «πρωτοπορεί» και να σχεδιάζει την ίδρυση «Πανεπιστημίου» στην πόλη μας.

Οι Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης δεν έχουν ως αποστολή την εκπαίδευση, παρά μόνο ορισμένες σχετικές αρμοδιότητες. Οι Νομαρχιακές Αυτοδιοικήσεις είναι αρμόδιες για τη σχολική στέγη σε επίπεδο Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης. Πολλοί Δήμοι που καταλαμβάνουν μεγάλη γεωγραφική έκταση αναλαμβάνουν το έργο της μεταφοράς των μαθητών στο Γυμνάσιο ή στο Λύκειο. Φωτεινό παράδειγμα αποτελεί ο Δήμος Αρχανών που παραχώρησε το ιστορικό κτίριο του Δημοτικού Σχολείου για να στεγάσει τις υπηρεσίες του Ελληνικού Ανοικτού Πανεπιστημίου.

Ο Δήμος Ηρακλείου λέγεται ότι σχεδιάζει την ίδρυση Πανεπιστημίου για να ανταποκριθεί στην ανάγκη πρόσβασης στην τριτοβάθμια εκπαίδευση όσων δεν κατορθώνουν να εισαχθούν επιτυχάνοντας τη διαμορφούμενη κάθε φορά βαθμολογική βάση, ώστε να αποφευχθεί ο εκπατρισμός τους ή η στροφή τους προς τα «κερδοσκοπικά» Κέντρα Ελευθέρων Σπουδών. Ο λόγος δεν είναι ουσιώδης, γιατί μεταξύ των επιτυχόντων στις εξετάσεις οι μη εισαγόμενοι είναι πλέον ολίγοι, της τάξης του 10%. Με αλλαγές στους όρους πρόσβασης, με δοσμένο ότι τα τελευταία χρόνια ιδρύθηκαν πολλά νέα Πανεπιστήμια και πολλά νέα πανεπιστημιακά Τμήματα σε όλη τη χώρα, η ανάγκη αυτή μπορεί να ικανοποιηθεί. Αυτό θα μπορούσε να αποτελεί αντικείμενο του διαλόγου που η Υπουργός έχει υποσχεθεί ότι θα γίνει το φθινόπωρο.

Από την άλλη πλευρά πλήρης σιωπή σκεπάζει το ζήτημα των πόρων για τις υποδομές και τα λειτουργικά έξοδα του σχεδιαζόμενου Πανεπιστημίου. Εάν κληθούν να καλύψουν τα έξοδα οι δημότες Ηρακλείου, γιατί υποχρεούνται να δεχθούν να επωμισθούν το επιπλέον κόστος τριτοβάθμιας εκπαίδευσης των αποτυχόντων στις πανελλήνιες εξετάσεις, όταν ήδη έχουν φορολογικά βάρη για την Παιδεία προς το Κράτος; Εάν κληθούν στη βάση της ανταποδοτικότητας να πληρώνουν δίδακτρα οι φοιτητές, τότε καταργείται η δωρεάν παιδεία. Εάν, τέλος, το κόστος λειτουργίας καλύπτεται από ιδιωτικές επιχειρήσεις, τότε ο Δήμος θα παρέχει τη νόμιμη κάλυψη και η πραγματική εποπτεία θα ανήκει στον ιδιωτικό τομέα.

Με βάση τα δημοσιεύματα του Τύπου φαίνεται ότι ο Δήμος Ηρακλείου σχεδιάζει να καλύψει γνωστικά αντικείμενα στα οποία υποτίθεται ότι το Πανεπιστήμιο Κρήτης παρουσιάζει υστέρηση. Προτείνονται τέσσερα Τμήματα, που θα εξετάσουμε ένα προς ένα στη συνέχεια:

1. Οικονομική επιστήμη. Στο Πανεπιστήμιο Κρήτης υπάρχει Τμήμα με αυτό ακριβώς τον τίτλο.
2. Ελληνικός, ευρωπαϊκός και παγκόσμιος πολιτισμός. Αντιπαρέρχομαι το βαρύγδουπο του τίτλου για να αναφέρω ότι τα θέματα που αφορούν στον Πολιτισμό καλύπτονται από τα Τμήματα της Φιλοσοφικής Σχολής του Πανεπιστημίου Κρήτης ως ακολούθως:

- Τμήμα Φιλολογίας, με τομείς Κλασικής, Βυζαντινής και Νεοελληνικής Φιλολογίας, Γλωσσολογία και Θεατρολογία.
 - Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας, με τομείς Αρχαίας και μεσαιωνικής ιστορίας, Ιστορίας νεοτέρων χρόνων, Ανατολικών και αφρικανικών σπουδών, και Αρχαιολογίας και ιστορίας της τέχνης
 - Τμήμα Φιλοσοφικών και Κοινωνικών Σπουδών, με τομείς Φιλοσοφίας, και Θεωρίας και μεθοδολογίας των κοινωνικών επιστημών.
3. Διεθνείς σχέσεις. Οι πληροφορίες είναι σίγουρα ανεπαρκείς για τα σχέδια του Δήμου Ηρακλείου, αλλά αντικείμενα σχετικά με την ευρωπαϊκή πολιτική καλύπτονται στο Πανεπιστήμιο Κρήτης από το Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης, ενώ στο Τμήμα Οικονομικών Επιστημών αντιμετωπίζονται θέματα σχετικά με την ευρωπαϊκή ολοκλήρωση. Ακόμη, στο πλαίσιο της Σχολής Κοινωνικών Επιστημών λειτουργεί το Ευρωπαϊκό Κέντρο Αριστείας Jean Monnet.
 4. Διαχείριση της διοίκησης. Από τον τίτλο δεν είναι προφανής η κατεύθυνση, αν αφορά στη δημόσια διοίκηση, στην αυτοδιοίκηση ή στη διοίκηση επιχειρήσεων. Με βάση τις ανάγκες σε διδακτικό προσωπικό για ένα τέτοιο Τμήμα δύσκολα θα μπορούσε να στηριχθεί μεμονωμένα στο Ηράκλειο.

Επομένως, αφενός ο Δήμος Ηρακλείου δεν έχει αποστολή, δεν είναι αρμόδιος και δε διαθέτει τις ακαδημαϊκές προϋποθέσεις για να ιδρύσει Πανεπιστήμιο, αφετέρου δε ουδείς λόγος υφίσταται με βάση όσα έχουν γίνει μέχρι τώρα γνωστά. Το μόνο ορατό αποτέλεσμα από μια τέτοια κίνηση θα είναι η συμβολή στη νομιμοποίηση της ιδιωτικής Ανώτατης Εκπαίδευσης. Ας αναλογισθούμε και ας αναλάβουμε όλοι τις ευθύνες μας, τόσο το Δημοτικό Συμβούλιο, όσο και η Σύγκλητος του Πανεπιστημίου. Αν και το θέμα θα έπρεπε να απασχολήσει όλους τους ενεργούς δημότες που θα πρέπει να αποκρούσουν ενδεχόμενα δελεαστικές, σίγουρα όμως δημαγωγικές και παραπλανητικές προτάσεις. Ακόμη, ολόκληρη η πανεπιστημιακή κοινότητα θα πρέπει να δει τις ευθύνες της για την ανάπτυξη και τη βελτίωση του Πανεπιστημίου Κρήτης, όπως και την υγιή σύνδεσή του με την περιφερειακή διοίκηση και την τοπική αυτοδιοίκηση. Ας αποφευχθούν οι ερασιτεχνισμοί με τις ανυπολόγιστες και προβλέψιμες συνέπειες.